

**QISHLOQ XO'JALIGI KORXONALARINI MOLIVAVIY QO'LLAB-
QUVVATLASH MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH
YO'NALISHLARI**

Boboyeva Shoirra Shoniyozovna

Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti

mustaqil tadqiqotchisi

Jahon iqtisodiyotida qishloq xo'jaligi oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash, sanoat korxonalarini xomashyo bilan ta'minlash hamda qishloq hududlarida aholi bandligi va daromadlarini oshirishda muhim o'rin tutadi. Mazkur tarmoqda ishlab chiqarishning mavsumiyligi, xarajatlar va tushumlar o'rtasidagi vaqt tafovuti, tabiiy-iqlim sharoitlariga bog'liqlik moliyaviy resurslarga bo'lgan ehtiyojni kuchaytiradi. Shu sababli qishloq xo'jaligi korxonalarini moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirish ularning barqaror faoliyatini ta'minlashning dolzarb ilmiy-amaliy masalalaridan biri hisoblanadi.

Qishloq xo'jaligi korxonalarini moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmi kreditlash, subsidiyalash, lizing, sug'urta, kafillik va investitsiyalarni jalb etish vositalarining o'zaro bog'liq tizimini ifodalaydi. Ushbu mexanizmning samaradorligi mablag'larning hajmi bilan bir qatorda, ularning o'z vaqtida ajratilishi, korxonalarining haqiqiy ehtiyojlariga mosligi va iqtisodiy natijadorligiga ham bog'liqdir. Shuning uchun moliyaviy yordamni baholashda ajratilgan resurslarni hosildorlik, mahsulot tannarxi, rentabellik va qarzlarni qaytarish imkoniyatlari bilan o'zaro bog'liq holda tahlil qilish zarur.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining rasmiy veb-saytida 2025-yil 9-dekabrda e'lon qilingan axborotga ko'ra, shu yil davomida paxtachilik va g'allachilikni moliyalashtirish, qishloq xo'jaligi texnikalari bilan ta'minlash hamda suv tejovchi texnologiyalarni joriy etishga jami 29 trillion so'm ajratilgan. Shuningdek, sohaga 2,35 trillion so'm subsidiya yo'naltirilgan. Ushbu ko'rsatkichlar agrar sohani qo'llab-quvvatlash ko'lamini tavsiflaydi. Biroq ular

alohida korxonaning moliyaviy natijasini ifodalamaydi. Korxona darajasidagi samaradorlikni aniqlash uchun olingan yordamni qo'shimcha daromad, xarajatlarning kamayishi va pul oqimidagi o'zgarishlar bilan taqqoslash lozim.

Mazkur rasmiy axborotda 2026-yilda paxta va g'alla hosili, subsidiya hamda boshqa xarajatlarga jami 34,2 trillion so'm ajratish rejalashtirilgani ham qayd etilgan. Ushbu miqdor kelgusi davr uchun belgilangan reja bo'lib, uni amalda o'zlashtirilgan mablag' sifatida talqin qilish to'g'ri bo'lmaydi. Moliyaviy qo'llab-quvvatlash natijalarini baholashda rejalashtirilgan, ajratilgan va korxonalar tomonidan foydalanilgan mablag'larni alohida hisobga olish zarur. Bunday yondashuv moliyalashtirish jarayonidagi kechikishlar va resurslardan foydalanishdagi muammolarni aniqlash imkonini beradi.

Moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirishning birinchi yo'nalishi kredit shartlarini ishlab chiqarishning mavsumiy xususiyatlariga moslashtirishdan iborat. Bunda kredit mablag'larini agrotexnik tadbirlar boshlanishidan oldin ajratish, asosiy qarzni qaytarish muddatlarini mahsulot sotishdan tushadigan pul oqimiga muvofiqlashtirish maqsadga muvofiqdir. Korxonalarning kreditga layoqatliligi baholashda garov ta'minoti bilan birga, ishlab chiqarish rejasi, sotish shartnomalari, xarajatlar tarkibi va kutilayotgan tushumlarni ham hisobga olish lozim. Bu iqtisodiy jihatdan istiqbolli, biroq garov imkoniyatlari cheklangan xo'jaliklarning moliyaviy resurslardan foydalanishini kengaytirishi mumkin.

1-jadval

Qishloq xo'jaligini moliyaviy qo'llab-quvvatlash natijalarining hisoblangan ko'rsatkichlari

№	Ko'rsatkich nomi	O'lchov birligi	Hisoblangan qiymat
1	O'z mablag'i hisobidan paxta yetishtirgan bir fermer yoki klasterga to'g'ri keladigan o'rtacha ekin maydoni	gektar	44,02

2	O'z mablag'idan foydalanishni rag'batlantirish natijasida bir fermer yoki klaster hisobiga tejalgan o'rtacha resurs	mln so'm	553,94
3	O'z mablag'i hisobidan paxta yetishtirilgan bir gektar maydonga to'g'ri keladigan tejalgan resurs	mln so'm	12,58
4	Kreditini muddatidan oldin qaytargan bir fermerga to'g'ri keladigan o'rtacha qaytarilgan kredit summasi	mln so'm	277,72

Manba: president.uz ma'lumotlari asosida muallif hisob-kitoblari.

Jadvalga ko'ra, o'z mablag'i hisobidan paxta yetishtirgan bir fermer yoki klasterga o'rtacha 44,02 gektar ekin maydoni va 553,94 million so'm tejalgan resurs to'g'ri kelgan. Bir gektar hisobidagi tejalgan resurs 12,58 million so'mni, kreditini muddatidan oldin qaytargan bir fermerning o'rtacha to'lovi esa 277,72 million so'mni tashkil etgan. Ushbu ko'rsatkichlar tegishli xo'jaliklar guruhida moliyaviy rag'batlantirish natijalarining ko'lamini ifodalaydi hamda qo'llab-quvvatlash shartlarini xo'jaliklarning moliyaviy imkoniyatlariga moslashtirish zarurligini ko'rsatadi.

Ikkinchi yo'nalish subsidiyalarning manzilliligi va natijadorligini oshirish bilan bog'liq. Subsidiyalarni taqsimlashda korxonaning faoliyat turi, hududning suv ta'minoti, texnologik ehtiyojlari va loyihaning iqtisodiy samarasi inobatga olinishi zarur. Ayniqsa, suv va energiya tejovchi texnologiyalar, mahsulotni saqlash hamda qayta ishlash loyihalarini qo'llab-quvvatlash ustuvor ahamiyatga ega. Bunda subsidiya samaradorligini sarflangan har bir so'm hisobiga yaratilgan qo'shimcha mahsulot, tejalgan resurs va olingan daromad orqali baholash taklif etiladi.

Uchinchi yoʻnalish moliyaviy tavakkalchiliklarni kamaytirish va moliyalashtirish manbalarini kengaytirishdan iborat. Qishloq xoʻjaligi sugʻurtasini kreditlash bilan uygʻunlashtirish, kichik korxonalar uchun kafillik vositalarini rivojlantirish hamda texnika xaridida lizing imkoniyatlaridan foydalanish muhimdir. Shuningdek, ishlab chiqaruvchilar, qayta ishlovchilar va xaridorlar oʻrtasidagi shartnomaviy hamkorlikni mustahkamlash mahsulot sotishdagi noaniqlikni kamaytirib, aylanma mablagʻlarni rejalashtirishga yordam beradi.

Toʻrtinchi yoʻnalish moliyaviy yordam ajratish jarayonlarini raqamlashtirish va ochiqligini taʼminlashdir. Elektron arizalar, idoralararo maʼlumot almashinuvi va ariza holatini kuzatish imkoniyati hujjatlarni takroran taqdim etish zaruratini kamaytiradi. Shu bilan birga, korxonalarda moliyaviy rejalashtirish, buxgalteriya hisobi va investitsiya loyihalarini baholash koʻnikmalarini rivojlantirish talab etiladi. Moliyaviy savodxonlikning oshishi jalb qilingan resurslardan maqsadli foydalanish va toʻlov intizomini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, qishloq xoʻjaligi korxonalarini moliyaviy qoʻllab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirish kreditlash, subsidiyalash, sugʻurtalash va raqamli boshqaruv vositalarini oʻzaro uygʻunlashtirishni talab etadi. Moliyaviy resurslarni korxonalarning ishlab chiqarish davri va iqtisodiy imkoniyatlariga mos ravishda yoʻnaltirish ularning moliyaviy barqarorligini mustahkamlash, investitsion faolligini oshirish hamda raqobatbardosh mahsulot ishlab chiqarishni kengaytirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Agricultural Policy Analysis: Concepts and Tools for Emerging Economies / edited by J. Weerahewa, A. Jacque. — Singapore : Springer, 2022. — XXXIII, 478 p. — DOI: 10.1007/978-981-16-3284-6. [Springer Nature Link](#)
2. Barry, P. J. Financial Management in Agriculture : elektron darslik / P. J. Barry, P. N. Ellinger. — 7th ed. — Pearson, 2021. — ISBN 978-0-13-752290-3.
3. pearson.com

3. Dexkanova, N. S. Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti va menejmenti : darslik / N. S. Dexkanova. — Toshkent : ToshDAU, 2021. — 364 b. library.tdau.uz
4. Kovalev, Vit. V. Finansovyy menedzhment: konspekt lektsiy s zadachami i testami : uchebnoe posobie / Vit. V. Kovalev, V. V. Kovalev. — 3-e izd. — Moskva : Prospekt, 2021. — 560 s.
5. Rustamova, I. B. Qishloq xo'jalik ishlab chiqarish iqtisodiyoti : darslik / I. B. Rustamova, B. F. Sultonov, U. K. Nazarkulov. — Toshkent : Iqtisod-moliya, 2022. — 316 b. library.tdau.uz